

TULBURĂRILE DE COMPORTAMENT LA ADOLESCENȚI

*Larisa Chirev, lector superior,
catedra Psihologie, UPS I.Creangă*

Summary

Processes occurring in adolescence catalyzed by time challenges causes different behavioral disorders at adolescents. The study reveals that most teenagers do not tend to resolve personal issues in illusory, to achieve self-destructive behavior, have no tendency to aggression or to delinquent acts. However, the incidence of behavioral disorder in adolescents is one increased. The correlation of data from tests confirmed that adolescents with evident tendencies towards violent behavior, destructive and delinquent show various forms of hostility and aggressive behavior.

Cuvinte cheie

Adolescent, tulburare de comportament; comportament pasiv, agresiv, asertiv; comportament deviant, autodistrictiv, abuziv, antisocial.

Crizele sociale contemporane influențează negativ psihologia oamenilor, generînd anxietate și încordare, agresivitate și violență. Situația economică deficitară a țării a plasat societatea noastră în fața unor dificultăți și conflicte interne, a unei varietăți mari de fapte amorale, criminalitate și alte abateri comportamentale.

O neliniște mare provoacă manifestarea agresivității în comportamentul adolescenților, a copiilor de azi, care în orice țară determină viitorul ei statut și orientarea mișcării – în direcția dezvoltării sau degradării. Anume din acest motiv cercetarea particularităților comportamentale la vârsta adolescentă și prevenirea tulburărilor de comportament prezintă una din problemele majore ale psihologiei.

Adolescentul caută să se afirme, să se desprindă de copilărie și de tot ceea ce i se pare depășit, încercînd să-și găsească un model de viață în acord cu un ideal. Aici este și punctul critic, deoarece, pe de o parte, acest ideal poate fi foarte vag și confuz, ducînd la imitarea a tot felul de persoane și de atitudini care i se par lui că ar corespunde mai bine la un anumit moment dat idealului respectiv, iar pe de altă parte, presiunea explozivă a forțelor vitale provocată de transformările organice la această vîrstă determină puternice oscilații comportamentale. Derutat și agitat, adolescentul devine nervos, critic și

neechilibrat. De fapt, poate fi scuzat ușor, întrucât el nu mai are ancorele psihologice ale copilăriei și nu le are nici pe cele ale vârstei adulte.

Comportamentul unui individ ce nu se încadrează în limite instituțional și socialmente acceptabile este calificat drept deviant. Un *comportament deviant* este, deci, un comportament „atipic”, care se abate de la poziția standard (medie) și încalcă (tranșează) normele socialmente recunoscute și acceptate în cadrul unei societăți [1].

Mai mult ca atât, în publicațiile consacrate devianței, inclusiv și a celei juvenile, deseori întâlnim și expresia „tulburări de comportament”. Această noțiune pare să aibă sfera cea mai largă dintre toate noțiunile psihopatologiei [2, pag. 39].

Dar, întrucât deviantul acționează divergent față de normele existente, el poate fi și un dement creator de nou în societate cu condiția ca deviantul să fie pe linia progresului social. Pentru a sugera mai larg complexitatea și extensia extraordinară a termenului cercetătorii reprezintă conduita devianță de-a lungul unei axe, pe care sunt reprezentate cele **4 mari categorii de comportament deviant**, pornind de la conduite cel mai puțin voluntare și terminând cu conduitele cel mai mult voluntare.

Prima categorie o formează bolnavii și persoanele cu handicapuri fizice, ale căror tulburări au drept cauză factori biologici, ereditari sau o leziune organică ulterioară. Aceștia se află în afara acțiunii voluntare.

A doua categorie o formează indivizii cu tulburări de comportament. La aceștia caracterul voluntar al actului nu e nici clar acceptat, nici în totalitate respins.

A treia categorie o formează alcoolicii și toxicomanii care acționează (voluntar) doar în primele faze ale evoluției lor. După instalarea dependenței încetează a mai fi complet „liberi”. Tot în această categorie se încadrează și nevroticii, sociopații și cei cu tulburări de caracter. La aceștia e greu de stabilit un raport între compulsiune și capacitatea de auto-determinare a conduitei.

Transgresorii fac parte din cea de-a treia mare categorie și care în mod conștient și voluntar încalcă normele a căror valabilitate o recunosc și o admit. Din această categorie fac parte și infractorii [3, p. 116].

Ultima categorie o formează *devianții subculturali* sau *nonconformiștii* de care a vorbit *A.Merton*, sau „minoritățile active” de care a vorbit *S.Moscovici*. Aceștia neagă normele generale admise în mod voluntar și propun norme alternative. Din categoria acestora fac parte: dizidenții, teroriștii, etc. [4].

Pentru o înțelegere mai bună formele de manifestare ale tulburărilor de conduită la elevi au fost sistematizate în:

a) *comportament deviant*: prezența sindromului hiperechinetic cu deficit de atenție, exces de opoziție, furie, agresiune față de oameni și animale, brutalitate, vagabondaj, abandon școlar, mitomanie, furt episodic de bani și obiecte din familie și de la prieteni, cunoscuți.

b) *comportament autodistructiv* - tentative de suicid;

c) *comportament abuziv sau dependent de substanțe chimice (toxicomanie, narcomanie, alcoolism) și achimice sau obiecte*, în special, față de tehnica electronică (internet, jocuri de hazard, telefon mobil) - comportament addictiv;

d) *comportament antisocial*: tâlhării, excrocherii, viol, omucidere etc.

Prin *tulburare de comportament* se înțelege un ansamblu de fapte sau fapte solitare repetitive o perioadă de după 4 luni, ce contravin normelor morale sau juridice acceptate în societatea dată.

Scopul cercetării cercetării realizate a constat în studierea manifestării comportamentale a adolescenților. **Metodele de cercetare** aplicate în cadrul experimentului de constatare au fost:

a) „*Determinarea tendințelor deviante ale comportamentului*“ de A.N.Orel

b) Testul „*Cum Vă comportați în relațiile cu ceilalți?*”

c) „*Inventarul ostilității*” de Arnold. H.Buss și Ann Durkee

La experimentul de constatare au participat 80 adolescenți, clasele X- XII, din Liceul Teoretic cu profil Arte „Nicolae Sulac”, mun. Chișinău.

Pentru a identifica numărul total de adolescenți care manifestă un comportament predominant agresiv în relațiile cu ceilalți, am administrat testul „*Cum vă comportați în relațiile cu ceilalți?*”. În continuare vom prezenta rezultatele obținute, punctajul maximal indică tipul predominant al comportamentului adolescentului.

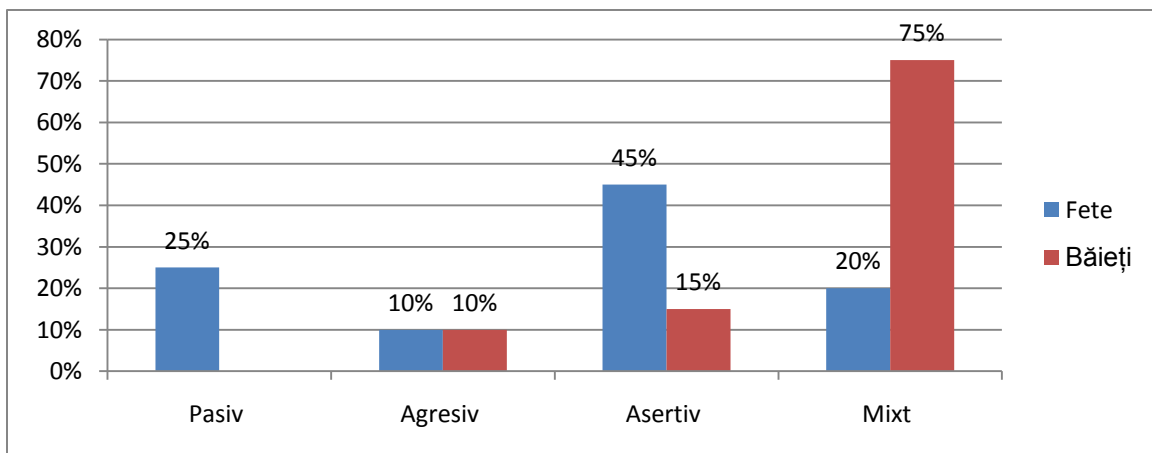

Fig. 1. Distribuția rezultatelor obținute de către adolescenți la testul

“Cum vă comportați în relațiile cu ceilalți?”

Conform rezultatelor prezentate în figura 1, observăm că 4 băieți din 40, și respectiv 4 fete din 40, ceea ce constituie 10% manifestă un comportament agresiv în relațiile cu cei din jur. Tipul agresiv în relațiile cu ceilalți este conflictuos, jignește, umilește, disprețuiește pe ceilalți, lezează sentimentele oamenilor, ton ridicat, expresii ofensatoare, acțiuni deranjante, atitudine de superioritate, nu acceptă alte opinii și idei, manifestă violent nemulțumirea, este ostil și rautăcios, întrerupe interlocutorul, găsește defecte în tot ce fac alții.

Comportamentul pasiv a fost identificat la 10 fete din 40, ceea ce constituie 25% din numărul total de fete, dar la nici un băiat. Pentru aceste adolescente este caracteristică negarea de sine, ele nu-și apără interesele, nu-și exprimă sentimentele, se supun influenței, trăiesc sentimente de vinovăție, neajutorare, singurătate, frică, anxietate, sunt supuse, se consideră neimportante, se devalorizează, evită conflictele și confruntările directe, sunt timide, umile, consideră că prin pasivitate vor fi acceptate, au frica de a nu deranja, de a nu ofensa, reacționează bolnavicios la critică.

6 băieți (15%) din cei 40 și respectiv 18 fete (45%) din 40 se comportă predominant caracteristic tipului asertiv, ceea ce înseamnă că au respect față de sine și ceilalți, își exprimă necesitățile, dorințele, sentimentele, preferințele într-un mod deschis și onest, țin cont de opiniile, sentimentele, emoțiile celorlalți, comunică deschis cu oamenii, critică constructiv, ascultă oamenii fără a-i întrerupe, au încredere în forțele proprii, țin cont de sugestiile oamenilor și mulțumesc sincer, cer și oferă ajutor cu plăcere, nu preferă să conflicteze.

Prezentăm în continuare rezultatele obținute la testul "Inventarul ostilității" (de Arnold H. Buss și Ann Durkee).

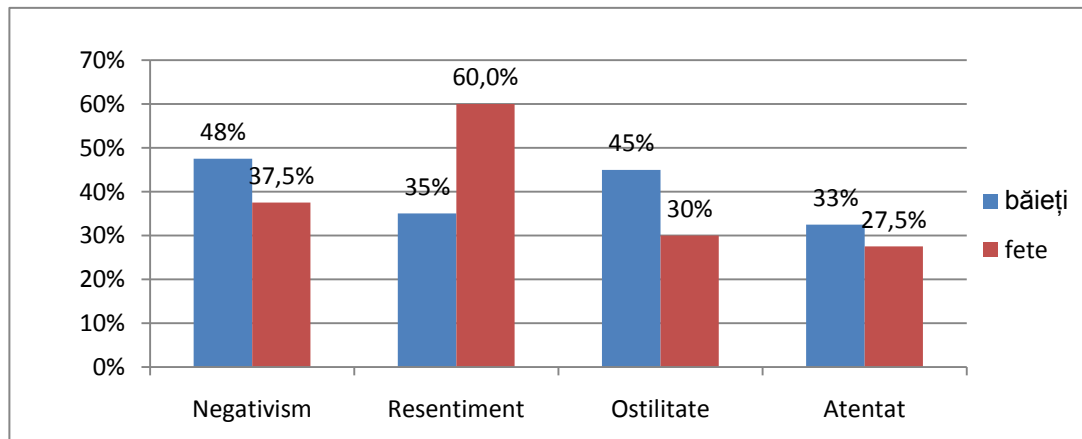

Fig. 2. Frecvențele scorurilor înalte la negativism, resentiment, ostilitate, atentat (Inventarul ostilității)

Conform rezultatelor prezentate în figura 2 se observă că la scala "negativism" un scor mai înalt l-au acumulat 48% băieți și 37% fete. La scala "resentiment" majoritatea fetelor (60%) au acumulat scor mai înalt, iar în rândul băieților scor ridicat au avut doar 35% dintre ei. La scala "ostilitate indirectă" s-au dovedit a fi mai ostili băieții (45%) care au acumulat scoruri înalte față de fete (30%). La scala "atentat" un procentaj mai mare de fete (33%) decât băieți (27,5%) au acumulat scoruri înalte.

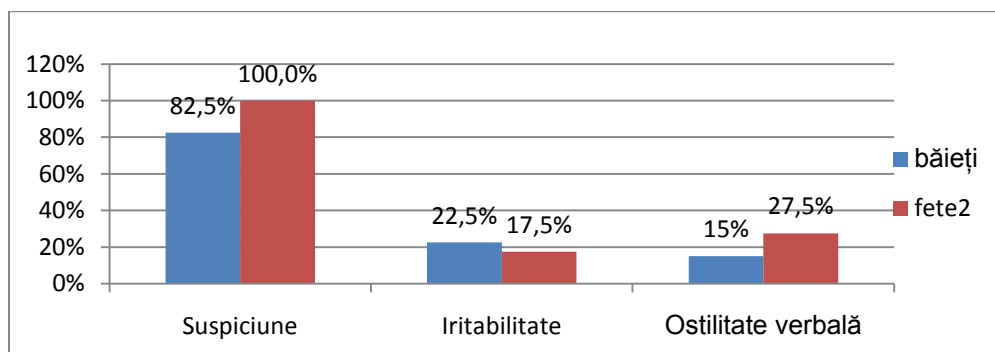

Fig. 3. Frecvențele scorurilor înalte la suspiciune, iritabilitate, ostilitate verbală

(Inventarul ostilității)

Conform rezultatelor prezentate în figura 3. observăm că la scala ”suspiciune” scoruri înalte au obținut toate fetele (100%) și majoritatea considerabilă a băieților (82,5%) participanți la studiu. La scala ”iritabilitate” un procentaj mic din băieți (22,5 %) și fete (17,5 %) au obținut scoruri înalte. La scala ”ostilitate verbală” scoruri înalte au obținut aproximativ ¼ din fete (27,5 %) și doar 15% dintre băieți.

Urmează să analizăm rezultatele obținute la testul „Determinarea tendințelor deviate”.

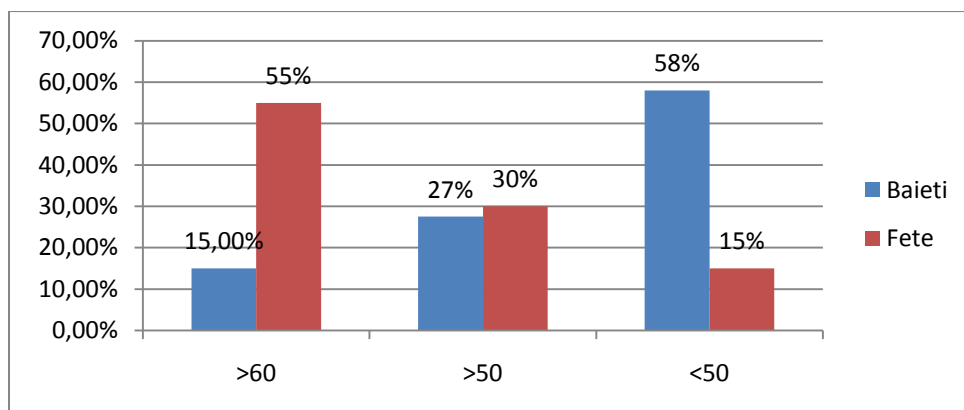
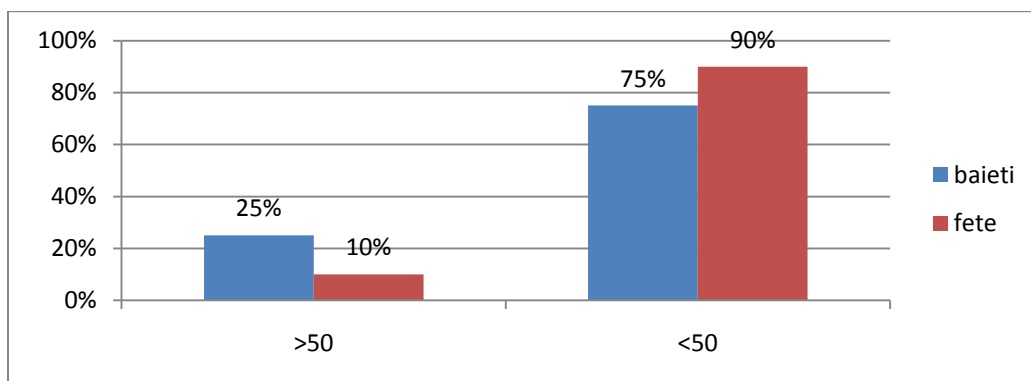

Fig. 4. Frecvențele pe nivele a valorilor T, scala încălcarea normelor și regulamentelor (Determinarea tendințelor deviate)

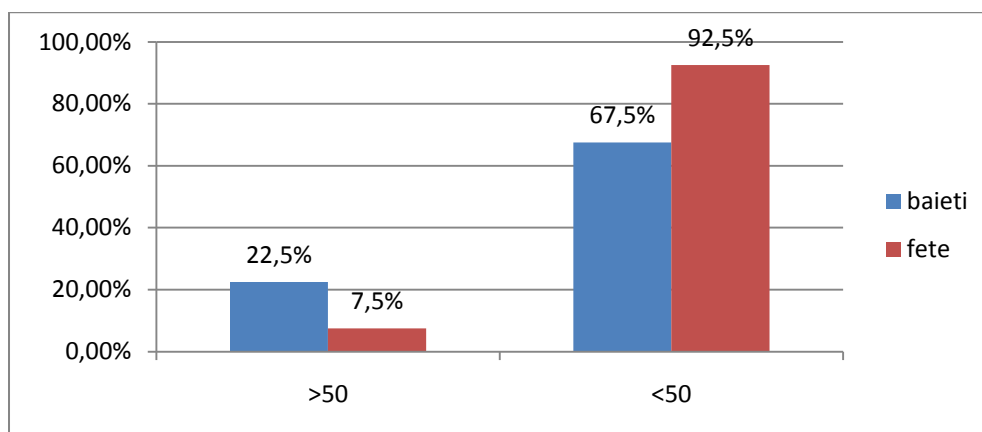
Majoritatea băieților (58%) și doar 6 fete (15%) din adolescenții participanți la studiu sînt conformiști, urmează stereotipurile comportamentale și normele general acceptate.

Aproape 1/3 (27% băieți și 30% fete) dintre adolescenții testați au tendința de a înlătura normele și regulile, de a nega normele și valorile acceptate de toți, plasează normele și valorile proprii opus celorlalți, au tendința de a ”deranja liniștea”, a căuta greutăți pentru a le înfrunța. Însă majoritatea fetelor (55%) și un procentaj mic (15%) dintre băieți au tendințe înalte de nonconformitate, negativism și aduc îndoieli în rezultatele obținute la această scală.

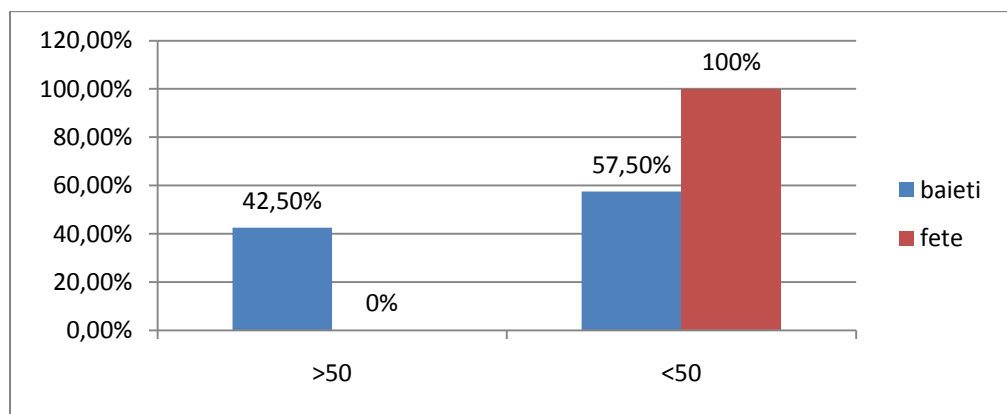
**Fig.5. Frecvențele pe nivele a valorilor T, scala comportament dependent
(Determinarea tendințelor deviante)**

Majoritatea impunătoare a adolescenților participanți la studiu (90% fete și 75% băieți) nu au tendința de a rezolva problemele personale în mod iluzoriu, doar ¼ băieți 1/10 fete au predispoziție de a încerca de a scapa de realitate prin schimbarea stării sale mintale, tendința de a rezolva problemele personale în mod iluzoriu, au norme și valori orientate spre hedonism.

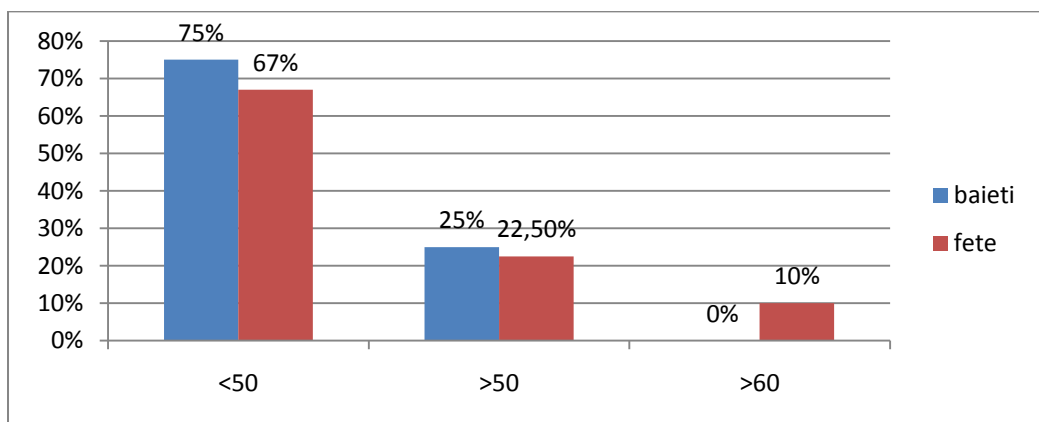
**Fig.6. Frecvențele pe nivele a valorilor T, scala comportament autoagresiv și autodistructiv
(Determinarea tendințelor deviante)**

Cea mai mare parte dintre adolescenții participanți la studiu (92,5% fete și 67,5% băieți) se caracterizează prin lipsa pregătirii de a realiza un comportament autodistructiv, lipsa tendinței către o somatizare de alarmă, fără înclinație de a implementa un complex de reacții de vinovăție, și doar câțiva (22,5% băieți și 7,5% fete) dintre ei pun valoare minimă pe viața proprie, au tendință înaltă pentru risc, nevoie accentuata de senzații tari, de tendințe sado-masochiste.

**Fig.7. Frecvențele pe nivele a valorilor T, scala comportament agresiv și violent
(Determinarea tendințelor deviante)**

Toate fetele testate (100%) și majoritatea băieților (57,5%) nu au tendințe către agresiune, nu apelează la comportamente violente în rezolvarea problemelor sau pentru a ieși din situații frustrante. Pe când restul băieților manifestă o tendință de agresiune în anumite situații.

**Fig.8. Frecvențele pe nivele a valorilor T, scala comportament delincent
(Determinarea tendințelor deviante)**

Majoritatea impunătoare a adolescenților (75% băieți și 67% fete) participanți la studiu nu au tendințe spre acte delincvente. Aproximativ $\frac{1}{4}$ dintre adolescenți (25% băieți și 22,5% fete) dispun de o tendință spre acte delincvente. Restul fetelor (10%) dispun de o predispoziție înaltă de a realiza un comportament delincent.

Analiza corelațională a datelor obținute pune în evidență următoarele corelații.

Comportamentul pasiv corelează cu:

- Încălcarea normelor și regulamentelor, $r=0,7$ la pragul $p \leq 0,05$
- Comportamentul dependent, $r= 0,43$ la pragul $p \leq 0,05$
- Comportament delincent, $r=0,41$ la pragul $p \leq 0,05$

Comportamentul agresiv corelează cu:

- Încălcarea normelor și regulamentelor, $r=0,59$ la pragul $p \leq 0,05$

- Comportamentul dependent, $r = 0,55$ la pragul $p \leq 0,05$
- Comportament autogresiv și autodistructiv, $r = 0,5$ la pragul $p \leq 0,05$
- Comportament delincvent, $r = 0,59$ la pragul $p \leq 0,05$

Comportamentul asertiv corelează invers proporțional cu:

- Încălcarea normelor și regulamentelor, $r = -0,43$ la pragul $p \leq 0,05$
- Comportament autogresiv și autodistructiv, $r = -0,49$ la pragul $p \leq 0,05$.

Negativismul corelează cu:

- Încălcarea normelor și regulamentelor, $r = 0,49$ la pragul $p \leq 0,05$
- Comportament autogresiv și autodistructiv, $r = 0,42$ la pragul $p \leq 0,05$
- Comportament delincvent, $r = 0,42$ la pragul $p \leq 0,05$
- Agresivitate și violență, $r = 0,45$ la pragul $p \leq 0,05$

Otilitatea indirectă corelează cu:

- Comportament autogresiv și autodistructiv, $r = 0,45$ la pragul $p \leq 0,05$
- Agresivitate și violență, $r = 0,9$ la pragul $p \leq 0,05$

Atentatul corelează cu:

- Încălcarea normelor și regulamentelor, $r = 0,5$ la pragul $p \leq 0,05$
- Comportament autogresiv și autodistructiv, $r = 0,64$ la pragul $p \leq 0,05$
- Comportament delincvent, $r = 0,46$ la pragul $p \leq 0,05$
- Agresivitate și violență, $r = 0,6$ la pragul $p \leq 0,05$
- Comportamentul dependent, $r = 0,4$ la pragul $p \leq 0,05$

Resentimentul corelează cu:

- Încălcarea normelor și regulamentelor, $r = 0,54$ la pragul $p \leq 0,05$
- Agresivitate și violență, $r = 0,52$ la pragul $p \leq 0,05$

Ostilitate verbală corelează cu:

- Încălcarea normelor și regulamentelor, $r = 0,64$ la pragul $p \leq 0,05$
- Comportament delincvent, $r = 0,43$ la pragul $p \leq 0,05$
- Comportamentul dependent, $r = 0,48$ la pragul $p \leq 0,05$
- Agresivitate și violență, $r = 0,54$ la pragul $p \leq 0,05$

Datele obținute în cadrul experimentului de constatare ne permit să facem următoarele **concluzii:**

- La aproape jumătate dintre fete (45%) predomină comportamentul asertiv, iar majoritatea impunătoare a băieților (75%) au obținut valori identice la 2 sau chiar toate 3 tipuri de comportament.
- Numărul fetelor (60%) cu scoruri înalte la resentiment este aproape dublu față de cel al băieților (35%), aceeași situație o constatăm și la ostilitatea verbală (fete – 27,5%, băieți – 15%).

- În schimb valorile înalte la negativism, ostilitate și atentat sunt întâlnite la mai mulți băieți decât fete (48% și 37,5%; 45% și 30%; 33% și 27,5%).
- În ceea ce privește suspiciunea, majoritatea impunătoare a adolescenților (100% fete și 82,5% băieți) au scoruri înalte.
- În ceea ce privește încălcarea normelor și regulamentelor majoritatea băieților (58%) sînt conformiști, urmează stereotipurile comportamentale și normele general acceptate, iar majoritatea fetelor (55%) au tendințe înalte de nonconformitate.
- Majoritatea impunătoare a adolescenților participanți la studiu (90% fete și 75% băieți) nu au tendința de a rezolva problemele personale în mod iluzoriu, nici nu se concentrează pe partea senzorială a vieții.
- Cea mai mare parte dintre adolescenții participanți la studiu (92,5% fete și 67,5% băieți) nu au tendința de a realiza un comportament autodistructiv.
- Fetele (100%) și majoritatea băieților (57,5%) dintre adolescenții participanți la studiu nu au tendințe către agresiune, nu apelează la comportamente violente în rezolvarea problemelor.
- Majoritatea adolescenților (75% băieți și 67% fete) participanți la studiu nu au tendințe spre acte delincvente.
- Datele obținute permit să afirmăm că incidența tulburărilor de comportament la adolescenți este totuși una sporită.
- Corelarea datelor obținute la teste confirmă că adolescenții cu tendințe mai evidente spre comportament violent, autodistructiv și delinvent manifestă diverse forme ale ostilității și au un comportament preponderent agresiv.

Bibliografie:

1. Banciu D. Rădulescu S. Voicu M. Introducere în sociologia devianței. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1985
2. Bouchard N. Rezolvarea conflictelor la serviciu. Tipuri de personalitate și soluții. Iași: Editura Polirom, 2006
3. Calancea A. Psihologia personalității. Chișinău: „Tipografia Centrală”, 2006
4. Cosmovici A. Psihologia școlară. Iași: Editura Polirom, 1998.